

¡BOMBA!

Estadística supina,
con dato de mala leche:
hay mucha dicha en Campeche,
sobre todo masculina...



K'untzil

Miércoles 15 de julio de 2026

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 12 · NÚMERO 2767 · www.lajornadamaya.mx



Rocío Chuc, 'xtrampera' ku meyaj ti'al u ch'éejsik barrenador xnook'ol tu noj lu'umil Yucatán

Kex tumen ts'o'ok maanal 20 ja'abo'ob káajak u meyajtik trampas vegetales ti'al u ts'aatáantik ba'axo'ob multik paak'alo'obe', xnook'ol k'ajóolta'an beey gusano barrenador ts'o'ok u jelbesik meyaj ku beetik xbióloga Rocío Chuc, tumen yóok'olal ba'ax u yojele', ts'o'ok u kaxtik bix u beetik ti'al u yutsil p'íitkunsik chan ba'alche'.

Xbióloga Rocío Chucé' yanchaj u jeel tukultik ba'ax u kanmaj ti' maanal ka' k'aal ja'abo'ob meyaj, ka tu pataj u k'aaba' beey "trampera" ti'al u ts'aatáantik jump'éeel k'oja'an ts'o'ok 40 ja'abo'ob ma' ila'ak tu noj lu'umil Méxicoi'. Ba'ale',

walkil jayp'éeel winalo'ob paachile', mixba'al u yojel yóok'olal barrenador xnook'ol, mix xan u yojel bix unaj u péeksa'ali', ba'ale' ka'aj k'uch Yucatáne', tu nupubáaj meyaj yéetel Secretaría de Desarrollo Rural (Seder) ti'al u yila'al u ch'éejsa'al.

Bejla'e', leti'e' juntúul ti' le máaxo'ob ts'o'ok u jach kanik ba'alo'ob tu yóok'olal, ku meyaj tu áreail Sanidades ichil u mola'ayil Seder, ts'o'oke' leti' máax jo'olbesik Plan Piloto de Supresión de la Miasis; yéetele' U Jala'achil u Noj Lu'umil Yucatáne' táan u kaxtik u ch'éejsik k'oja'an beetik u páak'al

barrenador xnook'ol ti' uláak' ba'alche'ob.

"K'ubéenta'ab teen le meyajo', tso'olten ba'ax k'a'abéet in beetik tumen Senasica, tumen in director Juan Carlos Rodríguez, múul meyaj le táan k beetiko', yéetel ba'ax u yojel xan uláak' máako'ob tu yóok'olal.

"To'one' k ts'áak jayp'éeel tuukulo'ob, ba'ale' Senasicae' tu ts'áajto'on jayp'éeel nu'uktajilo'obe' ka'aj káaj xan k meyajtik", tu ya'alaj Rocío ti' tsikbal tu beetaj yéetel La Jornada Maya.

Yáax jaats meyaj ku beetike', káaj ti' kaajo'ob yaan te'el lak'ino', tu'ux maas jach ya'ab

k'oja'anchaj ba'alche'obi'. Ti' j ts'a'ab trampasi', beyxan ka'ansa'ab ba'ax unaj u beetik productores yéetel tu xiimbalto'ob kaajo'ob ti'al u tsoliko'ob bix u na'ata'al wa leti'e' k'oja'ano', beyxan u séeb ts'a'akal tu'ux ku yaajtal, ti'al ma' u chúukpajal u cicloil xnook'olo'ob ku yokol ti' ba'alche'.

Walkila', tu ka' jaats meyajé', ts'o'ok u k'éexel meyaj, tumen táan u yúuchul meyaj tu kaajil Jo', yéetel uláak' ukp'éeel méek'tankaajo'ob tu bak'pachil, tu'ux káaj u yila'al yaan peek' yéetel miis oka'an le xnook'ol ti'obo'.

Astrid Sánchez / P 6
Oochel Seder